

VLADA REPUBLIKE CRNE GORE

**AKCIONI PLAN
ZA PREVENCIJU NARKOMANIJE KOD DJECE I OMLADINE U CRNOJ GORI**

---

verzija 1.1.

april, 2003. godine

UVOD

Crna Gora se u protekloj deceniji, praktično po prvi put, suočila sa problemom narkomanije. Napori koje naša zajednica čini na planu prevencije, naročito u posljednje tri godine, rezultat su povećane svjesnosti o posljedicama koje narkomanija izaziva kod pojedinca, porodice i društva u cjelini. Uporedo sa tim postajalo je sve jasnije da se samo organizovanim, planiranim, integrisanim i kontinuiranim aktivnostima u različitim društvenim sektorima mogu povećavati mogućnosti preventivnog djelovanja na ovaj problem. Praktično, to je značilo da efikasna prevencija bolesti zavisnosti zahtijeva sistemski pristup.

Na ovim osnovama, krajem 2000. i početkom 2001. godine, Stručni tim Vlade Republike Crne Gore izradio je petogodišnji Plan i program za suzbijanje bolesti zavisnosti u Crnoj Gori, koji je razmatrao Međuresorski tim za suzbijanje bolesti zavisnosti u sastavu: Potpredsjednik Vlade, Ministar zdravlja, Ministar prosvjete i nauke, Ministar pravde, Ministar rada i socijalnog staranja, Ministar unutrašnjih poslova, Sekretar Republičkog sekretarijata za informisanje i Generalni sekretar Vlade. Nakon toga, Vlada RCG donijela je Dugoročni plan i program za suzbijanje bolesti zavisnosti u Crnoj Gori, na svojoj sjednici održanoj 19. aprila 2001. godine.

Dugoročni plan i program, iz niza objektivnih okolnosti, bio je sveden na realizaciju samo nekoliko planiranih aktivnosti te se javila potreba da se on revidira, uvažavajući nova saznanja o trendovima razvoja i rasta zloupotrebe droga u Crnoj Gori i na osnovu toga pripremi dokument, u formi akcionog plana, koji će definisati aktivnosti na suzbijanju narkomanije za naredne 4 godine (2003. – 2006.). Tako je došlo do ponovnog okupljanja Stručnog tima koji je, u nešto izmijenjenom sastavu, pripremio ovaj dokument - Akcioni plan za prevenciju narkomanije kod djece i omladine u Crnoj Gori. Naglašavamo da implementacija aktivnosti predviđenih Akcionim planom zahtijeva godišnje revizije u cilju određivanja jednogodišnjih prioriteta i obezbjeđivanja potrebnih sredstava.

Željene društvene promjene u Crnoj Gori mogu se ostvariti samo u uslovima sigurnosti i blagostanja svih građana, posebno mladih. Smatramo da će i ovaj dokument biti doprinos izgradnji boljeg društva u Crnoj Gori.

Autori Akcionog plana

1. ANALIZA POSTOJEĆEG STANJA

1.1. Rezultati istraživanja

Može se konstatovati da su, za razliku od drugih oblika bolesti zavisnosti – nikotinizma i alkoholizma, referentna istraživanja o problemu narkomanije u Crnoj Gori sprovedena tek u posljednjoj deceniji. Istraživanja ukazuju na sljedeće trendove:

- stalni rast broja osoba koje koriste drogu, kao i broja maloljetnih lica među njima;
- starosna granica prvog kontakta sa drogom pomjera se prema starijem osnovno-školskom uzrastu (13 do 14 godina);
- starosna granica se spustila i kada je u pitanju redovno korišćenje droge;
- korisnici droga se registruju u svim socijalnim strukturama, s tim što je korišćenje sve učestalije u tzv. srednjoj klasi;
- razvijaju se politoksikomanije i skraćuje se vrijeme prelaska s jedne na drugu drogu;
- raste broj djece i mladih koji podnose zakonske posljedice zbog različitih prekršaja, a koji su direktno ili indirektno povezani sa drogom, i
- raste broj slučajeva seksualno prenosivih bolesti i bolesti koje se prenose krvlju (HIV/AIDS, hepatitis B,C i D, gonoreja itd.).

Istraživanje Zavoda za zdravstvenu zaštitu Podgorica (1999. godina), među učenicima osnovnih i srednjih škola na cijeloj teritoriji Crne Gore, pokazalo je da drogu proba ili uzima:

- 0,4 % učenika osnovnih škola (11 do 14 godina);
- 6,7 % učenika srednjih škola,
- odnosno 3,1% učenika osnovnih i srednjih škola.

Istraživanje koje je publikovao Centar za izdavačku djelatnost (2000. godina) pokazalo je da drogu povremeno ili stalno uzima:

- 5% populacije uzrasta 11 do 18 godina, i
- 6% uzrasta 19 do 30 godina.

Istraživanje Crvenog krsta (2001.godina) u Podgorici i primorskim opštinama među mladima (15 do 25 godina) pokazuje da:

- 81,7% nikad nije probalo drogu;
- 6,7% koristi povremeno;
- 1,2% koristi svakodnevno, i
- 10,4% koristilo ranije, a sada ne.

Istraživanje Instituta za zdravlje Crne Gore (2002. godina), projekat »Brza procjena i odgovor – RAR«, u Podgorici i Baru, među mladima od 15 do 25 godina, identifikovalo je grupe u povećanom riziku, među kojima je:

- 17,1 %, odnosno 20,3% probalo droge
- 14,5 %, odnosno 15,5% i dalje povremeno ili stalno koristi drogu.

Kao i u ostalim zemljama, tačan broj narkomana u Crnoj Gori je teško utvrditi, pored ostalog i usljed nepostojanja njihove obavezne registracije. Na osnovu evidencije o pregledima i liječenjima ne mogu se dobiti realni podaci zbog nemogućnosti da se iz izvještaja odredi da li se odnose na jednu ili više

osoba.

1.2. Indikatori

Razmjere narkomanije u Crnoj Gori su manje nego u Srbiji i drugim bivšim republikama SFRJ. Ovaj podatak važi i za broj intravenskih korisnika droge. U prilog tome govore i indirektni podaci o broju narkomana koji su HIV(+) na nivou Zajednice Srbija i Crna Gora - u Srbiji od svih HIV(+) osoba 49,6 % je narkomana, dok je u Crnoj Gori samo 7 %.

Na osnovu pomenutih istraživanja, procijenjuje se da u Crnoj Gori ima 1,5% djece i mladih uzrasta 11 do 25 godina koji povremeno ili stalno uzimaju droge.

Broj bolnički liječenih narkomana u Kliničkom centru Crne Gore u 2001. godini bio je 14 pacijenata, a u 2002. godini 9. Obzirom da ne postoji ni redovno izvještavanje o broju narkomana iz Crne Gore koji se liječe u zdravstvenim ustanovama Srbije (posebno u privatnim ustanovama), nije moguće, na godišnjem nivou, precizno utvrditi broj narkomana, kojima je neophodno liječenje.

Ministarstvo unutrašnjih poslova, tokom 2001. godine je registrovalo ukupno 227 krivičnih djela vezano za zloupotrebu droga. Zaplijenjeno je više od jedne tone svih vrsta droga (tačnije 1 003,44105 kg, od toga 996,57631 kg marihuane i 1,65162 heroína). Tokom 2002. godine registrovano je ukupno 305 krivičnih djela vezanih za zloupotrebu droge i zaplijenjeno 1 741,48705 kg svih vrsta narkotika (od toga 1 729,50104 kg marihuane i 10,48187 kg heroína).

Narkomanija ne izaziva samo probleme koji se očituju u bolesti pojedinca, već dovodi i do disfunkcionalnosti porodica, porasta obolijevanja od polnih bolesti i bolesti koje se prenose krvlju, porasta kriminala i prostitucije, kao i porasta ekonomskih troškova (nadoknada za bolovanje, veoma skupog i neizvjesnog liječenja, sudskih troškova, troškova smještaja u kazneno-popravnim institucijama, itd.).

1.3. Mogućnosti tretmana narkomanije u Crnoj Gori

Tehnički i kadrovski kapaciteti zdravstvenih ustanova u zbrinjavanju narkomana su ograničeni. Najčešće intervencije se svode na urgentno ukazivanje pomoći i ambulantno liječenje. Na nivou primarne zdravstvene zaštite, u domovima zdravlja postoje psihijatrijske ambulante, gdje osobe koje koriste drogu mogu dobiti pomoć i započeti liječenje. Uslovi (prostor i kadar) za dugotrajnije, bolničko, liječenje su limitirani i sada postoje na nivou Kliničkog centra Crne Gore i Specijalne bolnice u Dobroti. Insuficijentnost u tretmanu ovih pacijenata pokriva se veoma dobrom saradnjom sa odgovarajućim ustanovama iz okruženja, prije svega u Srbiji. Trenutno, Ministarstvo zdravlja, u saradnji sa ekspertima iz ove oblasti, pokušava naći rješenja koje bi omogućilo adekvatno bolničko liječenje zavisnika i u Crnoj Gori. Zbog ograničenih finansijskih, prostornih i kadrovskih resursa ovaj proces se odvija sporije nego što je predviđeno.

U kompletnom zbrinjavanju zavisnika veliki problem predstavlja i nepostojanje institucionalizovanih mjera za resocijalizaciju, u cilju podrške narkomanima i njihovim porodicama da se poslije liječenja postepeno prihvate zdraviji stilovi življenja (dnevne bolnice, savjetovališta, centri za socijalni rad, itd.).

1.4. Demografski pokazatelji ciljne populacije

U sljedećoj tabeli data je prognoza broja stanovnika po opštinama i pojedinim ciljnim uzrasnim grupama za 2003 godinu.

Opština	Ukupna domicilna populacija	Broj djece 0-6g.	Broj djece * 7-18 g.	Broj djece 0-18 g.	Broj raseljenih i izbjeglih lica **	Ukupna populacija
Andrijevica	6 628	648	1,247	1 895	1 215	7 843
Bar	41 728	4 081	7 849	11 930	6 259	47 987
Berane	40 396	3 951	7 599	11 550	4 957	45 353
Bijelo Polje	58 996	5 770	11 097	16 867	1 387	60 383
Budva	13 550	1 325	2 549	3 874	1 811	15 361
Danilovgrad	15 335	1 500	2 885	4 385	788	16 123
Žabljak	4 721	462	888	1 350	88	4 809
Kolašin	10 735	1 050	2 019	3 069	415	11 150
Kotor	22 377	2 189	4 209	6 398	782	23 159
Mojkovac	11 253	1 101	2 117	3 218	224	11 477
Nikšić	80 815	7 904	15 201	23 105	2 308	83 123
Plav	20 551	2 010	3 866	5 876	1 830	22 381
Plužine	4 890	478	920	1 398	109	4 999
Pljevlja	40 502	3 961	7 619	11 580	600	41 102
Podgorica	175 312	17 147	32 977	50 124	12 072	187 384
Rožaje	27 014	2 642	5 081	7 723	1 103	28 117
Tivat	13 095	1 281	2 463	3 744	1 869	14 964
Ulcinj	26 422	2 584	4 970	7 554	1 398	27 820
Herceg Novi	30 764	3 009	5 787	8 796	3 769	34 533
Cetinje	20 316	1 987	3 822	5 809	119	20 435
Šavnik	3 184	312	599	911	13	3 197
Svega	668 584	65 392	125 764	191 156	43 116	711 700

* Skoro svaki peti stanovnik je dijete ili mlada osoba uzrasta od 7 do 18 godine i čine osnovnu ciljnu populaciju Akcionog plana

** Podaci dobijeni od Komesarijata za raseljena lica

1.5. Dosadašnje preventivne aktivnosti

Zbog navedenog, prije skoro pet godina, u saradnji Ministarstva zdravlja, Ministarstva prosvjete i nauke, Opštine Podgorica i kancelarije UNICEF-a u

Podgorici, pokrenuta je realizacija Programa prevencije narkomanije u osnovnim školama. Planiranim širenjem Programa (obuka nastavnog osoblja i realizacija Programa u odjeljenjima), do kraja 2002. godine, obuhvaćene su sve osnovne škole u Crnoj Gori sa više od 50 učenika. U realizaciju Programa uključeno je oko 35 000 (između 80% - 90%) učenika od V do VIII razreda u Crnoj Gori. Obučeno je oko 200 nastavnika, pedagoga i psihologa i objavljen priručnik »Program prevencije narkomanije«. Na nivou svake od uključenih opština postoji obučeni lokalni koordinator za pružanje logističke podrške Programu.

Formiranjem Međuresorskog i Stručnog tima i donošenjem Dugoročnog plana i programa suzbijanja bolesti zavisnosti u Crnoj Gori (2001. godina), Vlada je potvrdila potrebu i iskazala spremnost da preduzme aktivne korake u suočavanju sa problemom narkomanije mladih u Crnoj Gori.

Pri Domu zdravlja – Podgorica otvorena je ambulanta za mentalno zdravlje koja, između ostalog, pruža usluge savjetovaništva i tretman za osobe koje koriste droge; urađeno je idejno rješenje za izgradnju Instituta za zaštitu i unapređenje mentalnog zdravlja, koji bi trebao da koordinira aktivnosti zdravstvenog sektora iz ove oblasti i učestvuje u tretmanu zavisnika. Sprovedeno je nekoliko kontinuiranih istraživanja o učestalosti korišćenja droga u Crnoj Gori koji su nadomjestili nedostatak Registra bolesti zavisnosti.

Pored redovnih represivnih aktivnosti, Ministarstvo unutrašnjih poslova angažovanije je prisutno u oblasti prevencije: saradnja sa međunarodnim organizacijama (obuka i razmjena informacija), sopstveni programi obuke kadrova, edukacija javnosti i saradnja sa školama i zdravstvenim ustanovama.

Neophodno je ukazati i na sve značajnije preventivne aktivnosti u nevladinom sektoru (kampanje, edukacije, istraživanja), pri čemu je očigledna potreba za većom podrškom u cilju obuke i koordiniranja aktivnosti.

Izvjerna podrška preventivnim aktivnosti uočava se u pristupu medija ovom problemu. Ipak, mediji se uglavnom bave socio-patološkim posljedicama, a mnogo manje preventivnom edukacijom stanovništva i promocijom zdravih životnih stilova.

Iskustva razvijenijih zemalja u tretmanu narkomanije govore o nesrazmjernom odnosu između ulaganja i prilično neizvjesnih ishoda liječenja (visoka stopa recidiva). Kada se imaju u vidu naši, relativno ograničeni, kapaciteti za liječenje narkomana, kao i još uvijek skromne razmjere ovog problema u Crnoj Gori, postaje jasno da naglasak treba staviti na oblast primarne prevencije uz postepeno snaženje kapaciteta za tretman i rehabilitaciju.

2. STRATEGIJA AKTIVNOSTI KROZ NIVOE PREVENCIJE

Strategija će se zasnivati na univerzalnim principima unapređenja zdravlja i aktivnostima u okviru različitih nivoa prevencije :

- **Unapređenje zdravlja** koje se sprovodi kroz politiku razvoja zdravih stilova života kod mladih ljudi (akcentat na pružanje mogućnosti za kvalitetnim obrazovanjem, kulturnim sadržajima, fizičkoj aktivnosti kroz bavljenje sportom i rekreacijom, zdravoj ishrani i sl.).
- **Primarna prevencija** čiji je zadatak da spriječi nastanak problema vezanih za uzimanje droge. Aktivnosti će se sprovoditi na planu redukovanja

dostupnosti droga na ilegalnom tržištu; zdravstvenoj edukaciji školske omladine sa programima razvoja životnih vještina; podizanja svjesnosti javnosti (posebno roditelja i porodice) o opasnostima koje nosi korišćenje droga; kreiranja zakonske regulative u cilju redukovanja ilegalne proizvodnje i trgovine drogom.

- **Sekundarna prevencija** čiji je zadatak što ranije otkrivanje osoba koje upotrebljavaju drogu (u fazi dok se još nije razvila zavisnost i dok još nema izraženih simptoma bolesti kao ni drugih posljedica) i motivisanje takvih osoba da prestanu sa korišćenjem. Aktivnosti će se sprovesti na planu pružanja skrining testova na droge za sve zainteresovane građane (sa uputom svog ljekara), kao i pružanje adekvatne medikamentozne terapije i psihoterapije u akutnoj fazi kao i tokom procesa resocijalizacije; pružanje odgovarajuće pomoći kroz rad centara za socijalni rad i nastavka školovanja odnosno mogućnosti za zapošljavanje.
- **Tercijalna prevencija** čiji je zadatak da ublaži negativne efekte nastale zbog upotrebe droga (simptomi bolesti su se već manifestovali, a postoji i izražena fizička i psihička zavisnost). Aktivnosti će se sprovesti u pravcu intenzivnog medikamentoznog i psiho-terapijskog liječenja i rehabilitacije, uz snažno uključivanje centara za socijalni rad kao i nevladinih organizacija na programima »harm reductione« odnosno zamjene korišćenih igala i špriceva za nove (u cilju prevencije teških zaraznih bolesti: HIV/AIDS-a, hepatitisa B, C, D); otvaranje mogućnosti za nastavak školovanja i zapošljavanja.

U sljedećoj tabeli prikazani su nosioci ovih aktivnosti.

	strateške aktivnosti			
	unapređenje zdravlja	primarna prevencija	sekundarna prevencija	tercijalna prevencija
nosioci aktivnosti	Ministarstvo prosvjete i nauke	Ministarstvo unutrašnjih poslova	Ministarstvo zdravlja	Ministarstvo zdravlja,
	Ministarstvo kulture	Uprava carina Crne Gore	Ministarstvo rada i soc. staranja	Ministarstvo rada i soc. staranja,
	Ministarstvo zdravlja	Ministarstvo prosvjete i nauke	Ministarstvo prosvjete i nauke	Nevladine organizacije
	Ministarstvo rada i soc. staranja	Ministarstvo pravde	Nevladine organizacije	Ministarstvo prosvjete i nauke
	Republički sekretarijat za sport	Ministarstvo zdravlja	Jedinice lokalne samouprave	Jedinice lokalne samouprave
	Jedinice lokalne samouprave	Nevladine organizacije		
	Nevladine organizacije	Jedinice lokalne samouprave		
	Public Relation Agencija	Public Relation Agencija		

3. OSNOVNI PRINCIPI IZRADE I IMPLEMENTACIJE AKCIONOG PLANA

Osnov za izradu Akcionog plana i implementaciju aktivnosti predstavljaju sljedeći principi:

- partnerstvo – multidisciplinarni pristup, konzistentnost i komplementarnost;
- koordinacija – upravljanje i planiranje aktivnostima na svim nivoima;
- komunikacija – uključivanje svih zainteresovanih strana;
- informisanost – planirano i standardizovano prikupljanje informacija, njihova razmjena i plasiranje u javnosti;

- istraživanje – kontinuirana istraživanja, razvoj i standardizacija istraživačkih metodologija, analiza i interpretacija podataka;
- monitoring – razrada i primjena mjerljivih indikatora – očekivanih rezultata, praćenje i nadzor aktivnosti;
- evaluacija – analiza i procjena rezultata, dostupnost rezultata i modifikacija interventnih mjera.

4. OPŠTI I SPECIFIČNI CILJEVI I CILJNE GRUPE

4.1. Opšti ciljevi

- Zaštiti mlade od upotrebe i posljedica upotrebe droge;
- Povećati svijest zajednice o problemu i posljedicama narkomanije;
- Zaštiti zajednicu od antisocijalnog i kriminalnog ponašanja vezanih za upotrebu droge;
- Podržati pojedince koji imaju probleme zbog upotrebe droge da prihvate zdrave stilove života i time smanje rizike po zdravlje;
- Smanjiti dostupnost droge i
- Kontinuirano pratiti trendova i posljedice upotrebe droga.

4.2. Specifični ciljevi

- Smanjenje stope novo-zavisnih;
- Unaprjeđenje mogućnosti (iz)liječenja postojećih zavisnika;
- Smanjenje stope recidiva (povratništva) liječenih zavisnika;
- Smanjenje stope smrtnosti usljed upotrebe droga;
- Smanjenje učešća intravenoznih narkomana u grupi inficiranih/oboljelih od HIV/AIDS-a;

4.3. Ciljne grupe

- djeca i mladi od 7 do 18 godina;
- rizične grupe mladih od 19 do 27 godina
- roditelji - porodica;
- odrasli koji rade sa mladima;
- društvena zajednica

4.4. Ostvarenje ciljeva

Ostvarenje planiranih ciljeva može se postići kroz sljedeće aktivnosti:

- podizanjem svijesti zajednice o problemu narkomanije i potrebi prevencije i afirmacije zdravih stilova života;
- preventivnim obrazovanjem djece i mladih, roditelja i odraslih koji rade sa djecom i mladima;
- jačanje zakonske regulative;
- povećanjem mogućnosti i sposobnosti zajednice da reaguje i uspješnije rješava probleme javnog zdravstva, kroz umrežavanje institucija;
- uspostavljanjem i jačanjem veza među različitim vladinim sektorima u preventivnom djelovanju (zdravstvu, socijalnom radu, prosvjeti, službi bezbjednosti, itd.);
- uvođenjem novih metodologija koje unapređuju preventivno djelovanje u sektorima zdravstva, prosvjete, socijalne zaštite, pravosuđa, bezbjednosti, informisanja i sl., implementacijom odgovarajućih programa;
- obaveznim učešćem u preventivnim programima djece i mladih (od 10 do 16 godina) u cilju bolje informisanosti o posljedicama korišćenja droga, kao i podsticanjem razvoja i usvajanjem pozitivnih stavova i socijalnih vještina neophodnih za prevenciju bolesti zavisnosti;
- jačanjem strukture i preventivne uloge stručnih službi u školama (psiholog, pedagog i socijalni radnik), kroz njihovo kadrovsko osposobljavanje;
- jačanjem institucionalnih i funkcionalnih kapaciteta u sistemu zdravstva;
- jačanjem uloge nevladinog sektora u rješavanju problema narkomanije, uz materijalnu podršku Vlade RCG organizacijama koje u svoje programske ciljeve uključuju i prevenciju narkomanije, odnosno bolesti zavisnosti.

5. PRIORITETNE AKTIVNOSTI

5.1. Preventivno obrazovanje

5.1.1. Program prevencije narkomanije u osnovnim školama

Kao što je navedeno u poglavlju 2.4., Program je namijenjen preventivnom obrazovanju djece od 11 do 14 godina. Cilj mu je da omogući usvajanje znanja o štetnim uticajima droga, ali i ostalih psihoaktivnih supstanci na tjelesno, duševno i socijalno zdravlje, kao i da podstakne razvoj specifičnih životnih vještina, koje su protektivni faktori za bolesti zavisnosti (primarna prevencija). Program se zasniva na osnovnim principima preventivnog obrazovanja: razvojno prilagođen, razvija životne vještine, primjena participatornih tehnika i metoda aktivnog učenja i nastave, obuhvatnost, kontinuiranost, holistički pristup i komplementarnost.

Nakon trogodišnje implementacije neophodno je više pažnje posvetiti definisanju standardizovanih metoda monitoringa i evaluacije. Istovremeno neophodno je identifikovati načine na koje se ovaj program može povezati sa nastavom specifičnih školskih predmeta, čime bi se obezbijedila njegova postupna održivost i doprinos obrazovanju zasnovanom na razvoju životnih vještina.

Indikatori: broj korisnika; stope upotrebe droge; nivo informisanosti i stavovi korisnika; nove preventivne inicijative u školi; medijsko praćenje i stavovi roditelja prema programu

Nosioi aktivnosti: Ministarstvo prosvjete i nauke, jedinice lokalne samouprave

5.1.2. Program prevencije narkomanije u srednjim školama

Ovaj program je, prirodno, nastavak prethodnog i namijenjen je mladima koji su već imali preventivno obrazovanje u osnovnoj školi, a obuhvatnost Programa podrazumijeva da je namijenjen onima koji ne koriste, kao i onima koji koriste drogu. Cilj je informisanje i razvoj protektivnih vještina, afirmacija zdravih stilova života i jačanje inicijative mladih, ali i uvjerenja da upotreba droge nije »obavezni dio kulture mladih«.

potrebna sredstava (€) na godišnjim nivoima - procjena

2003.	2004.	2005.	2006.
90 000	80 000	80 000	80 000
edukacija kadrova i supervizija (sredstva UNICEF –a 20%); naknada voditeljima radionica;	edukacija kadrova i supervizija; naknada voditeljima radionica; nabavka materijala	edukacija kadrova i supervizija; naknada voditeljima radionica; nabavka materijala	edukacija kadrova i supervizija; naknada voditeljima radionica; nabavka materijala

---

nabavka materijala za realizaciju;	za realizaciju;	za realizaciju;	za realizaciju;
---------------------------------------	-----------------	-----------------	-----------------

20 000	50 000	100 000	80 000
analiza postojećih istraživanja i po- treba; strukturiranje pro- grama; izrada informativnog materijala za mlade;	obuka za realizaciju programa; primjena pilot pro- grama; evaluacija;	širenje programa; podrška učeničkim projektima; evaluacija;	realizacija u svim školama (40 u Crnoj Gori); evaluacija;

Obzirom da se u ovoj populaciji već identifikuju zavisnici, neophodno je jačati vezu škola sa zdravstvenim i socijalnim ustanovama. Prilagođavanje Programa srednjoškolcima zahtijeva inkorporiranje sadržaja vezanih za razvoj zdrave seksualnosti.

Održivost Programa zavisiće i od komplementarnih aktivnosti (npr. razvoj vršnjačkog obrazovanja, učenički projekti, kampanje, podsticanje vanškolskih aktivnosti baziranih na zdravim stilovima života u školi i zajednici, programi za smanjenje izostanaka iz škole i sl.).

Program preventivnog obrazovanja ima iste ciljeve kao i prethodni, ali primjerene potrebama adolescentnog uzrasta.

Indikatori: broj korisnika; stope upotrebe droge; nivo informisanosti i stavovi korisnika; nove preventivne inicijative u školi i medijska prezentacija.

Nosioci aktivnosti: Ministarstvo prosvjete i nauke, Ministarstvo zdravlja, nevladine organizacije

5.1.3. Školski programi – standardizovani postupci u prevenciji narkomanije i intervencije u kriznim situacijama

Pored značajne uloge škole u preventivnom obrazovanju, neophodno je razviti i specifične programe koji se tiču razrade koraka za intervenisanje u kriznim situacijama (npr. mjere pomoći za učenika koji je pod dejstvom droge u školi, dostupnost droge u školskom dvorištu ili školi i sl.). Dosadašnji slučajevi su ukazali na neodgovarajuću i nedovoljno efikasnu saradnju između škole, porodice, zdravstvenih ustanova, socijalnih službi, službi bezbjednosti. Dakle, škola mora biti osposobljena da efikasnije nego do sada identifikuje ove probleme i preduzme brze korake, kroz saradnju sa referentnim ustanovama u zajednici. Standardizovane i obavezujuće postupke za svaku školu izradiće Stručni tim u saradnji sa upravama škola. Podaci će se godišnje analizirati i koristiti zajedno sa rezultatima ostalih istraživanja.

Indikatori: broj intervencija i kvalitet preduzetih intervencija.

Nosioci aktivnosti: Ministarstvo prosvjete i nauke, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo unutrašnjih poslova

---

potrebna sredstava (€) na godišnjim nivoima - procjena

2003.	2004.	2005.	2006.
-------	-------	-------	-------

10 000	1 000	1 000	1 000
izrada Pravilnika o standardizovanim postupcima;	primjena; analiza rezultata;	primjena; analiza rezultata;	primjena; analiza rezultata;

5.1.4. Preventivno obrazovanje roditelja

Dosadašnja iskustva ukazuju na nedovoljnu informisanost roditelja o ovom problemu (neprepoznavanje – dug period identifikacije narkomanije u porodici), čime se smanjuje njihovo efikasnije učešće u prevenciji. Problem se može smanjiti boljom informisanošću i u tom cilju predlaže se izrada edukativnih brošura, koje bi im ponudile relevantne informacije o vrstama, efektima i posljedicama pojedinih droga, oblicima prve pomoći i ustanovama za pomoć, a takođe i niz savjeta o širokom rasponu mogućnosti preveniranja problema u okviru porodice. Ove informacije bi bile dostupne u školi, medijima, radnim kolektivima, zdravstvenim i socijalnim ustanovama.

Informisanost roditelja može se unaprijediti i razvojem drugih usluga (help-line, savjetovaništa pri zdravstvenim i socijalnim ustanovama i sl.).

Indikator: broj korisnika

Nosioci aktivnosti: Ministarstvo prosvjete i nauke, Ministarstvo zdravlja, nevladine organizacije

5.1.5. Program preventivnog obrazovanja za rizične grupe djece i mladih i djecu sa posebnim potrebama

Pored školskih programa, preventivno obrazovanje mora biti dostupno djeci i mladima koji, zbog različitih razloga, nijesu obuhvaćeni sistemom obrazovanja (npr. djeca u institucijama, mladi i odrasli u zatvorima, itd.)

Programi za ovu ciljnu grupu moraju biti primjereni specifičnim fizičkim, psihološkim i socijalnim potrebama i mogućnostima. Stoga njihovom kreiranju treba pristupiti kroz saradnju sa odraslima koji se bave djecom i mladima sa posebnim potrebama.

Indikatori: broj korisnika; stope upotrebe droge; nivo informisanosti i stavovi korisnika; nove preventivne inicijative u školi

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo prosvjete i nauke

potrebna sredstava (€) na godišnjim nivoima - procjena			
2003.	2004.	2005.	2006.
9 000	3 000	3 000	3 000
izrada, štampanje (50 000 primjeraka) i distribucija	došampavanje (10 000 primjeraka) i distribucija	došampavanje (10 000 primjeraka) i distribucija	došampavanje (10 000 primjeraka) i distribucija

—	6 000	15 000	20 000
	izrada i primjena programa za djecu i mlade u ustanovama za prevaspitavanje	izrada i primjena programa u ZIKS; održavanje prethodnog programa	izrada i primjena programa za djecu sa posebnim potrebama; održavanje prethodnih programa

5.1.6. Istraživanje problema zloupotrebe psihoaktivnih supstanci među učeničkom i studentskom populacijom

Kontinuirano istraživanje ove problematike kod učeničke i studentske populacije ostvaruje dvostruki cilj. Prvo, ono predstavlja svojevrsnu evaluaciju efikasnosti programa primarne prevencije; drugo, omogućava praćenje trendova i ranu identifikaciju problema, čime se povećavaju mogućnosti efikasnog i ranog djelovanja na široku lepezu posljedica koje korišćenje droga ima na tjelesno, duševno i socijalno zdravlje mladih u našoj sredini. Stvaranje baze podataka omogućilo bi i bolju saradnju sa zemljama u regionu kod kojih su prisutni slični trendovi. Navedna istraživanja sprovedila bi se u saradnji Stručnog tima zaduženog za realizaciju Akcionog plana sa Ministarstvom prosvjete i nauke, zdravstvenim ustanovama i NVO-ima.

Indikatori: vrste instrumenata; nova saznanja i aktivnosti planirane na osnovu rezultata istraživanja.

Nosioci aktivnosti: Ministarstvo prosvjete i nauke, Ministarstvo zdravlja, nevladine organizacije

5.1.7. Aktivnosti za podršku preventivnom obrazovanju

Pored kontinuiranih oblika preventivnog obrazovanja, neophodno je osmisliti i realizovati niz aktivnosti za podršku školskim i drugim programima, od strane samih ciljnih grupa (učenici, srednjoškolci, studenti i dr.), koji bi ih i osmišljavali i realizovali u saradnji sa Stručnim timom i ostalim ključnim akterima. Time bi podstakli aktivnosti i inicijative djece i mladih u prevenciji narkomanije u njihovim školama i lokalnim zajednicama (npr. kampanje u školskim listovima, takmičenja, sportske i kulturne manifestacije, ekološke akcije i sl).

Indikatori: broj iniciranih programa; broj uključenih u realizaciju; broj korisnika programa; medijska prezentacija programa i oblici podrške lokalne zajednice.

Nosioci aktivnosti: Ministarstvo prosvjete i nauke, jedinice lokalne samouprave

potrebna sredstava (€) na godišnjim nivoima - procjena			
2003.	2004.	2005.	2006.
10 000	10 000	10 000	10 000
izrada instrumenta primjena, obrada i analiza rezultata	izrada instrumenta primjena, obrada i analiza rezultata	izrada instrumenta primjena, obrada i analiza rezultata	izrada instrumenta primjena, obrada i analiza rezultata

5 000 realizacija prihva- ćenih inicijativa	10 000 realizacija prihva- ćenih inicijativa	10 000 realizacija prihva- ćenih inicijativa	10 000 realizacija prihva- ćenih inicijativa
2003.	2004.	2005.	2006.
Σ 144 000	160 000	219 000	204 000
SUBTOTAL			727 000

5.2. Sistem zdravstva

Opšti indikatori

- broj novoregistrovanih zavisnika,
- broj liječenih,
- stopa recidiva među liječenim narkomanima,
- stopa smrtnosti od zloupotrebe narkotika
- učešće HIV+, HbsAg+, HCV+, HDV+, među korisnicima narkotika

5.2.1. Formiranje Registra za bolesti zavisnosti na nivou Republike Crne Gore

Poseban doprinos sagledavanju i praćenju problema narkomanije će se postići uvođenjem Registra, koji će voditi Institut za zdravlje Crne Gore – Centar za epidemiologiju – Odjeljenje za masovne nezarazne bolesti, na osnovu prijava i izvještaja zdravstvenih ustanova koje su, u skladu sa postojećim propisima, dužne da vode posebne evidencije u oblasti zdravstva. Svaka zdravstvena i pravosudna institucija bila bi dužna da ispuni odgovarajuću prijavu (sa osnovnim epidemiološkim podacima, inicijalima pacijenta i jedinstvenim matičnim brojem građana) kada se tokom svog rada sretne sa licima koja uzimaju drogu, a potom bi je prosljeđivale nadležnoj zdravstvenoj ustanovi. Registri narkomana omogućili bi praćenje broja zavisnika, njihovu polnu, dobnu, obrazovnu, socijalnu i drugu strukturu, uz praćenje vrsta droga koje se zloupotrebljavaju, praćenje uspješnosti liječenja, odnosno recidiva. Takvi

podaci koristili bi se za kontinuirane analize, donošenje validnih zaključaka i evaluaciju postojećih programa prevencije i kontrole zloupotrebe droga, te predlaganja adekvatnih i efikasnijih mjera za suzbijanje ove sociopatološke pojave. Pored navedenog republičkog registra, svaka psihijatrijska ustanova/odjeljenje bila bi dužna da vodi sopstvene registre, sa širim obimom informacija za svakog pacijenta ponaosob. Ovi podaci mogli bi se dobiti ili koristiti samo pod posebnim uslovima propisanim odgovarajućim aktom.

Indikatori: uspostavljanje registra; kvalitet dobijenih izvještaja

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo zdravlja

potrebna sredstava (€) na godišnjim nivoima - procjena

2003.	2004.	2005.	2006.
10 000	32 000	17 000	12 500
izrada zakonske regulative; izrada projekta Registra	izrada softvera obuka kadra; nabavka računara za 8 opština	obuka kadra; nabavka računara za 8 opština	obuka kadra; nabavka računara za 5 opština

5.2.2. Normativna regulative rada apoteka

Novom regulativom u oblasti farmaceutske djelatnosti, mjesto i uloga apoteke biće određena isključivo kao zdravstvena ustanova, čime će se obezbijediti doslednije sprovođenje načina propisivanja i izdavanja lijekova, kao segmeta zdravstvene zaštite, a posebno lijekova koji sadrže psihoaktivne supstance. Takođe, inspeksijskim nadzorom preduzeće se mjere kojima će se onemogućiti kupovina lijekova koji zahtijevaju ljekarski recept.

Indikatori: izrada zakonske regulative i stopa kupovine sedativa i analgetika bez recepata

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo zdravlja

5.2.3. Laboratorijska dijagnostika narkotika

Mogućnosti za dijagnostiku narkotika i psihoaktivnih supstanci prilično su insuficijentne u svim ustanovama koje pokušavaju da se bave ovim problemom. Klinički centar Crne Gore trenutno radi skrining dijagnostiku sledećih psihoaktivnih supstanci u urinu: kanabis, kokain, amfetamin, benzodiazepini, opijati; kvantitativno određuje: karbamazepin, fenobarbiton, valporičnu kisjelinu i nivo litijuma u serumu. Neophodno je da ova služba funkcioniše 24 sata dnevno i da bude adekvatno kadrovski i tehnički opremljena. Za budući period treba predvidjeti da sve opšte bolnice u Republici mogu da sprovode ovu dijagnostiku.

Indikatori: uspostavljenost rada laboratorija; broj urađenih testova i uspostavljenost izvještavanja

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo zdravlja

5.2.4. Jedinica za akutnu detoksikaciju od psihoaktivnih supstanci pri Kliničkom centru Crne Gore, Psihijatrijskoj bolnici u Kotoru opštim bolnicama

Ovaj program ima za cilj formiranje jedinice za kriznu intervenciju u slučaju pretjerane konzumacije neke od psihoaktivnih supstanci, kao i liječenje apstinencijalnog sindroma kod određenih droga.

Indikatori: uspostavljenost jedinica i broj liječenih zavisnika

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo zdravlja

potrebna sredstava (€) na godišnjim nivoima - procjena

2003.	2004.	2005.	2006.
10 000	5 000	2 500	2 500
izrada zakonske regulative;	kontrola primjene propisa;	kontrola primjene propisa;	kontrola primjene propisa;
—	200 000	40 000	40 000
	nabavka dijagnostičke opreme i reagenasa;	nabavka reagenasa;	nabavka reagenasa;

—	210 000	70 000	70 000
	uspostavljanje jedinice u KC CG i Psihijatrijskoj bolnici u Kotoru; adaptacija urgentnih centara u Baru i Nikšiću	adaptacija urgentnih centara na Cetinju i u Beranama	adaptacija urgentnih centara u Bijelom Polju i Pljevljima

5.2.5. Program sub-specijalističke obuke za tretman i rehabilitaciju narkomana

Trenutno, Crna Gora ne raspolaže visoko specijalizovanim kadrom (psihijatri i psiholozi koji su dodatno edukovani iz oblasti tretmana i rehabilitacije zavisnika od psihoaktivnih supstanci, anesteziolozi, neurolozi i internisti za liječenje akutnih intoksikacija), niti institucijom u kojoj bi mogli da se, na odgovarajući način, liječe i rehabilituju zavisnici od PAS-a. Predlaže se subspecijalističko usavršavanje iz oblasti liječenja bolesti zavisnosti i rehabilitacije.

Indikatori: broj edukovanih psihijatarata, kliničkih psihologa, anesteziologa, neurologa i internista

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo zdravlja

5.2.6. Uspostavljanje dnevnih bolnica

Planira se pri svakoj opštoj bolnici postojanje 1 do 3 kreveta za tretman akutnih psihijatriskih slučajeva uz formiranje dnevnih bolnica.

Indikatori: uspostavljanje dnevnih bolnica i broj liječenih zavisnika

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo zdravlja

5.2.7. Istraživanje fenomena bolesti zavisnosti

Program istraživanja u ovoj oblasti omogućio bi bolji uvid u nivoe izraženosti problema i njihovo kontinuirano praćenje, stalno praćenje i kontrolu faktora rizika u cilju definisanja efikasnijih mjera primarne pravencije, kao i evaluaciju preduzetih mjera (sprovođenje programa prevencije i tretmana zavisnika).

Indikatori: izvještaj o upotrebi narkotika među rizičnim grupama i školskom populacijom, kao i izvještaj o vrstama narkotika

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo zdravlja

potrebna sredstava (€) na godišnjim nivoima - procjena

2003.	2004.	2005.	2006.
5 000 izrada plana i programa	30 000 edukacija	40 000 edukacija	15 000 edukacija
—	80 000 uspostavljanje dnevnih bolnica u Nikšiću i Ceti- nju, Bru i Kotoru	40 000 uspostavljanje dnevnih bolnica u Beranama i Bije- lom Polju;	20 000 uspostavljanje dnevnih bolnica u Pljevljima;
—	15 000	—	15 000

5.2.8. Službe za zdravstveno vaspitanje i mentalno i reproduktivno zdravlje pri svim domovima zdravlja

Predviđa se da svaki dom zdravlja ima službu za mentalno zdravlje.

Potrebno je pored toga planirati otvorenje savjetovališta u okviru školskog dispanzera i studentske zdravstvene službe. U ovim savjetovalištim bi se omogućilo da školska djeca i mladi dobiju adekvatne informacije o zdravlju i rizičnim ponašanjima, koja ga ugrožavaju. Cilj zdravstvenog vaspitanja je da se pojedinac motiviše i postane svjestan da se aktivno brine za svoje zdravlje i zdravlje drugih.

Indikatori: broj domova zdravlja, sa uspostavljenim službama i ocjena svrsishodnosti savjetovališta od strane korisnika, pokazatelji o broju zavisnika po opštinama.

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo zdravlja

5.2.9. Savjetovališta u okviru Instituta za zaštitu i unapređenje mentalnog zdravlja Kliničkog centra Crne Gore i Psihijatrijske bolnice u Kotoru

U službama i savjetovalištim koji će se organizovati u okviru Instituta, razvijala bi se nacionalna strategija i preventivni programi iz oblasti mentalnog zdravlja i obezbjeđivala koordinacija u implementaciji navedenih programa.

Savjetovališta Instituta i Psihijatrijske bolnice u Kotoru radila bi sa osobama liječenim od bolesti zavisnosti u istim ili srodnim ustanovama sa namjerom socijalne i radne reintegracije, a time i sprečavanja recidiva.

Indikatori: uspostavljanje savjetovališta, broj tretiranih zavisnika, broj recidiva među liječenima

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo zdravlja

potrebna sredstava (€) na godišnjim nivoima - procjena			
2003.	2004.	2005.	2006.
45 000	75 000	75 000	75 000
uspostavljanje službi u domovima zdravlja H. Novi, Kotor i Bar	uspostavljanje službi u domovima zdravlja Budva, Ulcinj, Nikšić, Tivat i Cetinje	uspostavljanje službi u domovima zdravlja Podgorica, B. Polje, Pljevlja, Berane i Rožaje	uspostavljanje službi u domovima zdravlja Andrijevića Plav, Kolašin, Mojkovac i Danilovgrad
—	100 000	100 000	—
	savjetovalište u Podgorici	savjetovalište u Kotoru	

5.2.10. Seminari iz oblasti bolesti zavisnosti za ljekare i srednje medicinsko osoblje iz primarne zdravstvene zaštite

Evidentno je da, u ovom trenutku, ne postoji adekvatno znanje kod navedenih subjekata kad su u pitanju bolesti zavisnosti. Budući da se radi o prvoj liniji pružanja zdravstvene pomoći i prevencije u zdravstvu, mora se podići nivo i teorijskog i praktičnog znanja, održavanjem stručnih seminara iz oblasti bolesti zavisnosti. Rezultat bi bio efikasnije i adekvatnije pružanje stručne pomoći i savjeta u situaciji kontakta sa zavisnikom od psihoaktivnih supstanci, što bi omogućilo ranije dijagnostikovanje i liječenje sa većim izgledima na uspjeh. Seminari bi se izvodili u organizaciji Instituta za zdravlje Crne Gore i Instituta za zaštitu i unapređenje mentalnog zdravlja Kliničkog centra Crne Gore.

Indikatori: broj edukovanih ljekara i medicinskih tehničara

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo zdravlja

5.2.11. Preventivni programi, kao dio nastavnih programa i planova u medicinskom obrazovanju (srednja škola, dodiplomska i poslijediplomska nastava).

Zbog činjenice da nastavni planovi i programi u medicinskom obrazovanju nijesu prilagođeni sadašnjim trendovima u oblasti unapređenja zdravlja i prevencije bolesti, posebno kad su u pitanju masovne nezarazne bolesti, a među njima i bolesti zavisnosti, trebalo bi ih doraditi i prilagoditi sadašnjim potrebama. Time bi kadar, koji izlazi iz ovog sistema obrazovanja, bio sposoban da se suoči sa zdravstvenim problemima vezanim za bolesti zavisnosti i motiviše za uključenje u mrežu profesionalaca koji se bave ovim problemima.

Indikatori: izrada i realizacija programa

Nosioci aktivnosti: Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo prosvjete i nauke

<u>potrebna sredstava (€) na godišnjim nivoima - procjena</u>			
2003.	2004.	2005.	2006.
10 000	30 000	20 000	20 000
organizacija seminara	organizacija seminara	organizacija seminara	organizacija seminara
10 000	5 000	5 000	5 000
izrada programa za srednju medicinsku školu i Medicinski fakultet	primjena programa	primjena programa	primjena programa

	2003.	2004.	2005.	2006.
Σ	90 000	782 000	409 500	275 000
SUBTOTAL				1 556 500

5.3. Sprečavanje unošenja i distribucije

5.3.1. Program za tehničko opremanje odjeljenja za borbu protiv droge i krijumčarenja centara bezbjednosti u MUP-u Republike Crne Gore

U sklopu Uprave kriminalističke policije postoji Centar za borbu protiv droge i krijumčarenja, a u okviru centara bezbjednosti MUP-a funkcioniše 7 odjeljenja za borbu protiv droge i krijumčarenja. Postojeća tehnička opremljenost ovih odjeljenja nije adekvatna trenutnim potrebama i na vrlo je niskom nivou.

U cilju efikasnijeg obavljanja redovnih aktivnosti na sprečavanju krijumčarenja i stavljanja u promet opojnih droga, kao osnovni preduslov nameće se potreba opremanja ovih odjeljenja svim neophodnim tehničkim sredstvima i opremom (automobili, sredstva veze, lična oprema službenika, vage, metalne kase i drugo).

Indikatori: broj presječenih lanaca ilegalne trgovine, količina zaplijenjene droge, broj procesuiranih krivičnih djela iz ove oblasti.

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo unutrašnjih poslova

5.3.2. Kadrovska usavršavanje službenika u odjeljenjima za borbu protiv droge i krijumčarenja u Centrima bezbjednosti MUP-a

Ovaj program ima za cilj organizovana i kontinuirana stručno-tehnička usavršavanja kadrova za poslove suzbijanja nezakonitosti i zloupotrebe opojnih droga, kroz organizovanje specijalističkih obuka u zemlji i inostranstvu. Time bi se približili evropskim standardima u ovoj oblasti. Neophodno je planirati osnovne i specijalističke kurseve za službenike MUP-a, Carine i ZIKS-a u okviru aktivnosti Škole unutrašnjih poslova u Danilovgradu.

Indikatori: broj presječenih lanaca ilegalne trgovine, količina zaplijenjene droge, broj procesuiranih krivičnih djela iz ove oblasti.

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo unutrašnjih poslova

potrebna sredstava (€) na godišnjim nivoima - procjena

2003.	2004.	2005.	2006.
200 000 nabavka opreme	100 000 nabavka opreme	70 000 nabavka opreme	70 000 nabavka opreme
15 000 obuka kadrova	10 000 obuka kadrova	10 000 obuka kadrova	10 000 obuka kadrova

5.3.3. Program za tehničko opremanje i usavršavanje kadrova u Centru za kriminalističku tehniku MUP-a

Centar za kriminalističku tehniku je jedina ustanova u Republici koja se bavi analizom i vještačenjem opojnih droga zaplijenjenih od strane MUP-a, Vojske Srbije i Crne Gore i Carinske službe, kao i za potrebe pravosudnih organa.

U cilju kvalitetnijeg obavljanja poslova, neophodno je pristupiti tehničko-tehološkom osavremenjavanju Centra. Takođe je neophodno obezbijediti uslove za stručno usavršavanje službenika Centra.

Indikatori: vremensko trajanje analize prispjelih materija, kvalitet analize materija, kvalitet dokaznog materijala u pravosudnom postupku

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo unutrašnjih poslova

5.3.4. Tehničko opremanje i usavršavanje kadrova Carinske službe

U okviru ove aktivnosti neophodno je osavremeniti postojeća tehnička sredstva sa kojima raspolaže Carinska služba, pri čemu treba voditi računa o kompatibilnosti sa opremom koju će nabaviti MUP Republike Crne Gore.

U cilju efikasnijeg djelovanja ove službe i koordinacije njenih aktivnosti sa aktivnostima MUP-a, potrebno je organizovati specijalistička usavršavanja službenika Carine Crne Gore.

Indikatori: broj carinskih prekršaja, količina zaplijenjenih opojnih supstanci

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo unutrašnjih poslova

5.3.5. Jačanje saradnje sa međunarodnim policijskim i drugim organizacijama

U okviru povezivanja sa međunarodnim policijskim organizacijama, koje se bave spriječavanjem ilegalne distribucije opojnih droga i narkotika, nastaviće se razvoj kontinuirane saradnje započete u prethodnom periodu. Pri tome će se definisati oblici saradnje i povezivanja i sa drugim međunarodnim organizacijama i institucijama, koje se bave ovim oblikom inkriminisane djelatnosti.

Indikatori: nova članstva u međunarodnim asocijacijama, broj presječenih lanaca međunarodne ilegalne trgovine drogama

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo unutrašnjih poslova**potrebna sredstava (€) na godišnjim nivoima - procjena**

2003.	2004.	2005.	2006.
200 000	30 000	50 000	30 000
nabavka opreme i usavršavanje kadrova	usavršavanje kadrova	nabavka opreme	usavršavanje kadrova
80 000	10 000	10 000	10 000
nabavka opreme	usavršavanje kadrova	usavršavanje kadrova	usavršavanje kadrova
10 000	5 000	5 000	5 000
troškovi putovanja i boravaka	troškovi putovanja i boravaka	troškovi putovanja i boravaka	troškovi putovanja i boravaka

5.3.6. Formiranje Registra lica koja se bave neovlašćenom proizvodnjom, stavljanjem u promet i omogućavanjem uživanja opojnih droga

Na planu uspostavljanja jedinstvene evidencije neophodno je, savremenim tehničkim sredstvima i programskim povezivanjem u jedinstvenu cjelinu, nastaviti sa započetim aktivnostima na formiranju Registra.

Neophodno je da formiranju Registra prethodi obezbjeđivanje odgovarajuće zakonske osnove, kao i koordinirano i kontinuirano primjenjivanje standardizovane metodologije izvještavanja, razmjene i objedinjavanja podataka.

Indikator: broj evidentiranih lica, broj korisnika baze podataka

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo unutrašnjih poslova

potrebna sredstava (€) na godišnjim nivoima - procjena

2003.	2004.	2005.	2006.
20 000	1 000	1 000	1 000
izrada zakona i nabav- ka opreme	održavanje Registra	održavanje Registra	održavanje Registra

	2003.	2004.	2005.	2006.
Σ	525 000	156 000	146 000	126 000
<u>SUBTOTAL</u>				953 000

5.4. Zakonska regulativa

5.4.1. Izmjena propisa

U okviru reforme krivičnog zakonodavstva, a imajući u vidu usvajanje Ustavne povelje na osnovu koje Crna Gora sada ima puni pravosudni kapacitet u ovoj oblasti, radi se istovremeno na donošenju svih propisa iz oblasti krivičnog zakonodavstva i to: Krivičnog zakonika, Zakona o krivičnom postupku, Zakona o izvršenju krivičnih sankcija, kao i Zakona o Državnom tužiocu i Zakona o prekršajima, kojom prilikom će se izvršiti i koordinacija rada svih radnih grupa na usaglašavanju propisa. Poseban akcenat će imati pitanja vezana za organizovani kriminal u okviru kojeg se može uključiti i neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga, ukoliko je izvršeno od strane više lica ili je organizovana mreža preprodavaca ili posrednika, kao i pitanja vezana za omogućavanje uživanja opojnih droga posebno ukoliko je izvršeno prema maloljetnom licu ili više lica. Naime, Krivičnim zakonikom predviđa se posebno propisivanje ili definisanje pojma organizovanog kriminala kojim će biti obuhvaćena i djela za rasturanje droge i predvidjeti eventualno nova krivična djela vezana za probleme narkomanije i drugih oblika zavisnosti, koja su sada u domenu prekršaja. Takođe se predviđa i pooštrena kaznena politika, odnosno da se za ova krivična djela propišu veće kazne kao jedan od vidova prevencije. Posebno se i u okviru mjera bezbjednosti obaveznog liječenja alkoholičara i narkomana, koje je važeće rješenje, predviđa da se kao posebna mjera propiše obavezno liječenje narkomana, imajući u vidu specifičnosti ovakvih vrsta zavisnosti, a samim tim i poseban način sprovođenja ovih mjera bezbjednosti, odnosno liječenja. Takođe se predviđa da se Zakonom o Državnom tužiocu, čija izrada je u toku, u dijelu organizacije tužilaštva, obrazuje Specijalni tužilac za gonjenje krivičnih djela organizovanog kriminala, koji može, po potrebi, uključiti i zamjenike iz drugih tužilaštava u Crnoj Gori. Ovakva rješenja će se uskladiti i sa novim Zakonikom o krivičnom postupku.

Indikatori: broj osuđenih lica za ova krivična djela sa posebnim osvrtom na maloljetnike i lica kojima je izrečena zaštitna mjera.

Nosioci aktivnosti: Ministarstvo pravde, Zavod za izvršenje krivičnih sankcija.
potrebna sredstava (€) na godišnjim nivoima - procjena

2003.	2004.	2005.	2006.
50 000	50 000	15 000	15 000
izrada zakona na osnovu prioriteta Ministarstva pravde	izrada zakona na osnovu prioriteta Ministarstva pravde	unapređenje zakonske regulative iz ove oblasti	unapređenje zakonske regulative iz ove oblasti

5.4.2. Primjena standarda međunarodne zajednice u ovoj oblasti sa posebnim osvrtom na poštovanje dječjih prava

Jedan od važnih reformskih ciljeva je i implementacija u što je moguće većoj mjeri međunarodnih standarda i mehanizama za zaštitu i promociju ljudskih prava u naše novo zakonodavstvo. Kada su u pitanju narkomanija i bolesti zavisnosti postoje brojni međunarodno-pravni izvori, koji tretiraju pojedinačna prava djece, žena, osuđenih lica i sl. Upoznavanje različitih struktura (državni službenici, zdravstveni radnici, socijalni radnici, pripadnici policije i dr.) sa navedenim konvencijama, kroz različite vidove edukativnih programa, doprinijelo bi boljem razumijevanju problematike i uspješnijem sprovođenju u praksi onoga što je propisano novim zakonodavstvom.

Nosioci aktivnosti: Ministarstvo pravde, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo rada i socijalnog staranja

5.4.3. Posebni programi u ZIKS-u

U okviru reforme zatvorskog sistema, između ostalog planirana je izgradnja specijalne zatvorske bolnice, kako bi se obezbijedila mogućnost za liječenje i psihosocijalnu pomoć narkomanima i alkoholičarima. Predviđeni su posebni programi za prevenciju, tretman i liječenje narkomana i alkoholičara, uz učešće ljekara psihijatra i saradnju sa Pompidu grupom Savjeta Evrope, koja se bavi problemima prevencije, tretmana i liječenja narkomana i alkoholičara u evropskim zatvorskim sistemima. S tim u vezi, planirana je edukacija zaposlenih u ZIKS-u, putem održavanja osnovnih kurseva za sve službenike, kao i specijalističkih za pojedine kategorije službenika za rad sa posebnim kategorijama osuđenih lica, kao što su narkomani i alkoholičari i dr. Takođe, predviđeni su i posebni planovi i programi za pojedine kategorije osuđenih lica kao što su maloljetnici među kojima je sve više narkomana kojima treba pružiti specijalni tretman liječenja i resocijalizaciju. Broj ovih lica stalno se povećava i trenutno je 22% od ukupnog broja osuđenih lica.

Indikatori: broj osuđenih lica za ova krivična djela sa posebnim osvrtom na maloljetnike i lica kojima je izrečena zaštitna mjera

Nosioci aktivnosti: Ministarstvo pravde; Zavod za izvršenje krivičnih sankcija.

potrebna sredstava (€) na godišnjim nivoima - procjena

2003.	2004.	2005.	2006.
30 000	30 000	20 000	20 000
izrada i realizacija edukativnih programa	izrada i realizacija edukativnih programa	izrada i realizacija edukativnih programa	izrada i realizacija edukativnih programa

35 000	15 000	15 000	15 000
izrada Programa za liječenje i psiho-socijalnu podršku pritvorenih i osuđenih lica	realizacija Programa za liječenje i psiho-socijalnu podršku pritvorenih i osuđenih lica	realizacija Programa za liječenje i psiho-socijalnu podršku pritvorenih i osuđenih lica	realizacija Programa za liječenje i psiho-socijalnu podršku pritvorenih i osuđenih lica

	2003.	2004.	2005.	2006.
Σ	115 000	95 000	50 000	50 000
SUBTOTAL				

310 000

5.5. Socijalna zaštita

5.5.1. Edukacija kadrova i formiranje stručnih timova u okviru centara za socijalni rad

Buduća uloga centara za socijalni rad može se posmatrati kroz 4 nivoa: identifikacija problema narkomanije u porodici, podrška i motivisanje za liječenje, pomoć porodici i proces socijalizacije. U tom cilju neophodno je edukovati kadrove, podići nivo teorijskih znanja i profesionalnih vještina u suočavanju sa ovim problemima. Osim toga neophodno je podići na viši nivo vođenje odgovarajuće stručne dokumentacije i evidencije, kao i stalnu razmjenu informacija sa drugim subjektima Akcionog plana.

Indikatori: broj timova, broj korisnika, vrste usluga.

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo rada i socijalnog staranja

5.5.2. Formiranje opštinskih stručnih tijela za koordinaciju aktivnosti subjekata koji se bave bolestima zavisnosti

U cilju postizanja veće efikasnosti u prevenciji potrebno je formirati stručno tijelo predstavnika svih subjekata uključenih u realizaciju Akcionog plana, na lokalnim nivoima. Tijela bi omogućila efikasniju saradnju, stalni protok i razmjenu informacija, stalnu identifikaciju potreba, osmišljavanje aktivnosti i nadzor nad njihovom realizacijom.

Indikatori: broj formiranih timova, broj aktivnosti

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo rada i socijalnog staranja

5.5.3. Program socijalne pomoći porodicama u stanju socijalne potrebe

Cilj ovog programa je unapređenje kvaliteta psiho-socijalne podrške porodicama koje se nalaze u stanju socijalne potrebe, kao i djeci koja potiču iz rizičnih porodica.

Indikatori: broj korisnika, vrste i sadržaj programa (edukativni, rekreativni, kreativni, itd.)

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo rada i socijalnog staranja, nevladine organizacije

potrebna sredstava (€) na godišnjim nivoima - procjena

2003.	2004.	2005.	2006.
—	30 000	—	20 000

Rezime

	seminari, tehnička sredstva i studijska putovanja	seminari, tehnička sredstva i studijska putovanja	seminari, tehnička sredstva i studijska putovanja	seminari, tehnička sredstva i studijska putovanja
	6 000	6 000	6 000	6 000
nadoknada za rad stručnih tijela	nadoknada za rad stručnih tijela	nadoknada za rad stručnih tijela	nadoknada za rad stručnih tijela	nadoknada za rad stručnih tijela
	20 000	20 000	20 000	20 000
izrada i izvođenje programa	izrada i izvođenje programa	izrada i izvođenje programa	izrada i izvođenje programa	izrada i izvođenje programa
	2003.	2004.	2005.	2006.
Σ	26 000	56 000	26 000	46 000
SUBTOTAL	154 000			

5.6. Odnosi sa javnošću

5.6.1. Istraživanja

U cilju stvaranja optimalnih pretpostavki za povećanu svijest javnosti prema problemu, neophodno je realizovati istraživanja:

- stavova urednika i novinara;
- stavova i zainteresovanosti za saradnju potencijalnih promotera: javnih ličnosti i ljudi od uticaja,
- stavova najšire javnosti i roditelja i
- potencijala za saradnju sa međunarodnim institucijama zainteresovanim za realizaciju ovog projekta: WHO, ICRC, Stability Pact, itd.

Priprema istraživanja realizovaće se u saradnji sa Stručnim timom i Međuresorskom komisijom Vlade RCG, koja će se starati o njegovoj realizaciji.

Navedena istraživanja i njihova analiza biće završeni u roku od 4 mjeseca nakon početka realizacije Akcionog plana. Nakon toga uradiće se konačan plan aktivnosti odnosa sa javnošću.

Indikatori: kvalitativna i kvantitativna analiza press cilpping, stopa učešća međunarodnih institucija

Nosilac aktivnosti: Public Relations Agencija - PRA

5.6.2. Edukacija

Edukacija novinara i promotera aktivnosti prevencije narkomanije odvijaaće se kroz sljedeće aktivnosti:

- trodnevni trening za novinare,
- tribine za novinare, koje će se organizovati jednom nedjeljno do kraja godine (planirano je ukupno 20 tribina);
- medijski trening za sve promotere i ljude iz vladinog sektora i nevladinih organizacija za javne nastupe (nastup pred kamerom, nastup na radiju, javni nastupi, nastup pred kamerom, priprema za intervju, saopštenja za javnost, oblačenje, . . .)

Indikatori: stepen učešća i informisanosti novinara, kvalitet javnih nastupa

Nosilac aktivnosti: Public Relations Agencija - PRA

<u>potrebna sredstava (€) na godišnjim nivoima - procjena</u>			
2003.	2004.	2005.	2006.
23 000	14 500	23 000	14 500
troškovi navedenih	troškovi navedenih	troškovi navedenih	troškovi navedenih

---

istraživanja; troškovi press clipping-a	istraživanja; troškovi press clipping-a	istraživanja troškovi press clipping-a	istraživanja troškovi press clipping-a
---	---	--	--

20 000	20 000	20 000	20 000
trening i tribine za novinare, medijski trening za promotere	trening i tribine za novinare, medijski trening za promotere	trening i tribine za novinare, medijski trening za promotere	trening i tribine za novinare, medijski trening za promotere

5.6.3. Formiranje Info centara

U cilju većeg učešća lokalne zajednice, planira se formiranje centara u svakom gradu Crne Gore u saradnji sa nekom od opštinskih institucija kulture ili institucija za mlade ili/i lokalnom NVO. U tim centrima organizovali bi se susreti i savjetovanja za novinare, okrugli stolovi i tribine za mlade, radionice za roditelje, kulturne akcije za mlade, itd.

Indikatori: broj aktivnosti, medijaska prezentacija, broj uključenih institucija

Nosilac aktivnosti: Public Relations Agencija - PRA

5.6.4. Vizuelni i audio standardi kampanje

Za kampanju prevencije narkomanije, neophodno je pripremiti i realizovati sljedeće aktivnosti:

- izbor znaka kampanje,
- izrada Knjige grafičkih standarda podrazumijeva izbor fontova, dizajna kampanje i primjene znaka na svim komunikacijskim sredstvima,
- izrada scenografije kampanje,
- komponovanje svih varijanti pojavljivanja muzike u javnoj kampanji i
- definisanje vizuelnih standarda za TV jingle-ove, TV emisije, TV špice i špice rubrika TV emisija

Indikatori: testovi kvaliteta rješenja

Nosilac aktivnosti: Public Relations Agencija - PRA

5.6.5. Promotivni materijali - izdavaštvo

Korisnici tzv. štampanih promotivnih materijala uglavnom će biti roditelji, ali isto tako i novinari, vladini službenici, predstavnici institucija uključenih u kampanju. Planirana je realizacija sljedećih pojedinačnih aktivnosti:

- izrada brošura za roditelje (tiraž 5 000 komada godišnje),
- izrada Rječnika modernih izraza za roditelje (1 000 komada godišnje),
- priprema edukativnih oglasa za mlade,
- defnisanje svih standarda za oglase tokom kampanje (izjave promotera, »testemorial« oglasi, itd) i
- aplikacija znaka na sva komunikacijska sredstva (bedževi, majice, itd.).

Indikatori: broj korisnika, čitanost

Nosilac aktivnosti: Public Relations Agencija - PRA

---

potrebna sredstava (€) na godišnjim nivoima - procjena

2003. 10 000 organizacioni troškovi	2004. 10 000 organizacioni troškovi	2005. 10 000 organizacioni troškovi	2006. 10 000 organizacioni troškovi
18 000 knjiga grafičkih stan- darda, scenografija kampanje, muzika, TV jingle-ovi, opšti oglasi	14 500 TV jingle-ovi, opšti oglasi	16 500 scenografija kampa- nje, TV jingle-ovi, opšti oglasi	14 500 TV jingle-ovi, opšti oglasi
15 500 brošura za roditelje, rječnik modernih izraza, definisanje standarda za oglase i TV jingle-ove,	7 500 štampanje brošure i rječnika, aplikacija znaka	15 000 štampanje brošure i rječnika, definisanje standarda za oglase i TV jingle-ove, aplikacija znaka	15 000 štampanje brošure i rječnika, definisanje standarda za oglase i TV jingle-ove, aplikacija

5.6.6. Stalne PR aktivnosti

Stalne PR aktivnosti obuhvataju: pisanje i distribuciju informacija za štampu, pisanje stručnih tekstova, brifinge novinarima, organizaciju intervjua i gostovanja, konferencije za štampu i sve one aktivnosti koje se budu radile u oblasti odnosa sa medijima, odnosa sa novinarima i u Press centru.

Pored navedenih, stalne PR aktivnosti obuhvataju i: planiranje oglasa u dnevnoj štampi, pripremu nedjeljnih emisija za mlade, radio reportaže, izradu priloga za lokalne radio stanice, dinamiku emitovanja TV spotova, izradu dokumentarnih filmova (iz porodice, sa mladima, sa studentima, itd.)

Indikatori: broj i kvalitet aktivnosti

Nosilac aktivnosti: Public Relations Agencija - PRA

5.6.7. Formiranje Počasnog odbora

Formiranje Počasnog odbora je od izuzetne važnosti, kako za kvalitetnije oblikovanje stavova javnosti prema problemu narkomanije, tako i za »fund raising« aktivnosti i odnose sa međunarodnim organizacijama. Planira se da Počasni odbor čine: najviši državni funkcioneri, vodeći funkcioneri Vlade RCG, strani ambasadori, konzuli, rukovodioci međunarodnih institucija, _____ kao i rukovodioci domaćih institucija i privrednih subjekata koji finansiraju realizaciju Akcionog plana.

Indikatori: broj uključenih institucija i ljudi od uticaja, prikupljena sredstva

Nosilac aktivnosti: Public Relations Agencija - PRA

5.6.8. Sportske aktivnosti

Sportske aktivnosti, pod sloganom »Zdravo«, realizovaće se u saradnji sa školama i jedinicama lokalne samouprave.

Cilj ove aktivnosti je upućivanje učenika osnovnih i srednjih škola, kao i mladih uopšte, ka zdravim stilovima života.

Indikatori: broj i kvalitet aktivnosti, broj uključenih institucija, broj učesnika

Nosioci aktivnosti: Public Relation Agencija, Ministarstvo prosvjete i nauke, jedinice lokalne samouprave, nevladine organizacije

potrebna sredstava (€) na godišnjim nivoima - procjena

2003.   2004.   2005.   2006.

---

40 000	40 000	40 000	40 000
troškovi navedenih aktivnosti	troškovi navedenih aktivnosti	troškovi navedenih aktivnosti	troškovi navedenih aktivnosti

—

—

—

—

12 000
organizacioni troškovi

12 000
organizacioni troškovi

12 000
organizacioni troškovi

12 000
organizacioni troškovi

5.6.9. Kulturne akcije za mlade

Planira se da forme i načine realizacije kulturnih aktivnosti, kojima će se dati doprinos prevenciji narkomanije i afirmaciji zdravih stilova života, definišu mladi ljudi. Kao početne, inicijalne aktivnosti, za širu kulturnu kampanju kojom će se afirmisati zdravi stilovi života, realizovaće se:

- okrugli stolovi na televiziji i radiju,
- pokretanje kviz takmičenja u školama,
- pokretanje nacionalnog kviza na Televiziji Crne Gore, i
- TV spotovi sa pitanjima građana i odgovorima eksperata.

Indikatori: broj i kvalitet akcija, broj učesnika

Nosioци aktivnosti: Public Relation Agency, Ministarstvo prosvjete i nauke, jedinice lokalne samouprave

5.6.10. »Outdoor advertising« na ulicama

Ova aktivnost obuhvata osmišljavnje i izradu tzv. banera, plakata i velikih transparenata na ulicama.

Materijal, koji će se koristiti za reklamiranje na otvorenom prostoru obavezno će sadržati znak »Zdravo«, kao i poruke kojima će se afirmisati zdravi stilovi života.

Indikatori: kvalitet idejnih rješenja, broj plakata i banera

Nosilac aktivnosti: Public Relation Agency

NAPOMENA:

- U planu nijesu predviđeni troškovi zakupa medija jer su, po ranijoj odluci Vlade, mediji oslobođeni troškova zakupa frekvencija, uz obavezu da besplatno emituju kampanju za borbu protiv narkomanije
- U okviru »fund raising«-a obezbijediće se sva dodatna sredstva za kampanju.

potrebna sredstava (€) na godišnjim nivoima - procjena

2003.	2004.	2005.	2006.
6 000	6 000	6 000	6 000
TV spotovi	TV spotovi	TV spotovi	TV spotovi
20 000	20 000	20 000	20 000
baneri, plakati, transparenti	baneri, plakati, transparenti	baneri, plakati, transparenti	baneri, plakati transparenti

	2003.	2004.	2005.	2006.
Σ	164 500	144 500	162 500	152 000
SUBTOTAL				623 500

5.7. Lokalna zajednica

U sistemskom pristupu prevenciji narkomaniji lokalna zajednica ima značajno mjesto. Akcioni plan je koncipiran tako da se najveći dio aktivnosti realizuje u lokalnoj zajednici, koja živi sa problemom narkomanije i u kojoj svaki odgovorni pojedinac osjeća određenu vrstu ugroženosti zbog toga. Ovi problemi su najviše izraženi i ostavljaju najteže posljedice u porodici. Narkomanije se ne može razumjeti kao problem jedne porodice, ona je problem okoline i zajednice u cjelini.

Navedeno upućuje na zaključak da lokalna zajednica ima kapacitet kojim može preventivno djelovati kako na širenje problema narkomanije, tako i na rano prepoznavanje i otkrivanje pojedinaca koji su počeli da koriste neku od droga, kada je još uvijek moguće njihovo uspješno liječenje i oporovak. S druge strane, postojeći propisi, lokalnoj zajednici ne daju velike nadležnosti u oblasti zdravstva, obrazovanja, socijalnog staranja, sprečavanja nelegalne distribucije droga, itd. Uvažavajući sva ograničenja koja prouzrokuju ove suprotnosti, definisane su aktivnosti na lokalnom nivou, čijom realizacijom se stvaraju pretpostavke da, kako, organi lokalne uprave i javne ustanove, tako i lokalne nevladine organizacije i pojedinci, daju adekvatan doprinos suzbijanju problema narkomanije.

5.7.1. Uspostavljanje mreže koordinatora u organima lokalne uprave

Dosadašnja iskustva iz realizacije projekta »Prevenција narkomanije u osnovnim školama u Crnoj Gori« potvrđuju potrebu da su u okviru nekog od organa lokalne uprave (oblast društvenih djelatnosti) odredi poseban referat koji će se starati o koordinaciji aktivnosti iz Akcionog plana, a koji se odnose na jedince lokalne samouprave. U susjednim opštinama, u kojima je problem narkomanije manje izražen, moguće je formirati jedan, zajednički, referat (pr. opštine Šavnik, Plužine i Žabljak).

Indikator: broj formiranih referata

Nosilac aktivnosti: jednica(e) lokalne samouprave

potrebna sredstava (€) na godišnjim nivoima - procjena

2003.   2004.   2005.   2006.

45 000	85 000	85 000	85 000
plate za 6 mjeseci za 16 koordinatora	godišnji iznos plata za 16 koordinatora	godišnji iznos plata za 16 koordinatora	godišnji iznos plata za 16 koordinatora

5.7.2. Formiranje i umrežavanje omladinskih nevladinih organizacija i podrška projektima

Uključivanjem, što je moguće većeg broja, mladih ljudi u aktivnosti suzbijanja narkomanije, stvaraju se uslovi da određene aktivnosti budu definisane u skladu sa njihovim shvatanjima i navikama. Potrebno je obezbijediti sredstva kojima bi se stimulisalo formiranje zajedničkog fonda za realizaciju najkvalitetnijih projekata. Konkurs za dodjelu sredstava bi bio javan, a u procesu odlučivanja učestvovali bi predstavnici nevladinih organizacija.

U ovoj aktivnosti posebno mjesto i ulogu imaju koordinatori u organima lokalne uprave (prethodna aktivnost).

Indikatori: broj realizovanih aktivnosti (akcije, kampanje, informativni materijali), broj realizovanih projekata

Nosioći aktivnosti: jedinice lokalne samouprave, nevladine organizacije

5.7.3. Programi za jačanje međunarodnog partnerstva u prevenciji narkomanije

Trendovi uspostavljanja saradnje na lokalnim i regionalnim nivoima u zemljama članicama Savjeta Evrope ukazuju na neophodnost povezivanja većih crnogorskih gradova sa gradovima Evrope. Razmjena iskustava sa gradovima – partnerima iz Evrope, kao i članstvo u organizacijama i mrežama gradova, kojima je dominantna aktivnost suzbijanje problema narkomanije, otvoriće nove prostore za aktivnosti lokalnih zajednica u Crnoj Gori.

Indikatori: broj uspostavljenih partnerskih odnosa, broj opština koje su postale članovi međunarodnih organizacija i/ili mreža, broj projekata realizovanih po osnovu ove aktivnosti

Nosilac aktivnosti: jedinica lokalne samouprave

---

potrebna sredstava (€) na godišnjim nivoima - procjena

Rezime

2003.	2004.	2005.	2006.
—	80 000 sredstva za oko 30 projekta	120 000 sredstva za oko 50 projekata	120 000 sredstva za oko 50 projekata
10 000 službena putovanja i učešće na skupovima	15 000 službena putovanja i učešće na skupovima	20 000 službena putovanja i učešće na skupovima	20 000 službena putovanja i učešće na skupovima
Σ 55 000	180 000	225 000	225 000
<u>SUBTOTAL</u>			685 000

2003.	2004.	2005.	2006.
Σ 1 119 500	1 573 500	1 238 000	1 078 000
UKUPNO:	5 009 000		

6. REALIZACIJA AKCIONOG PLANA

6.1. Organizaciona šema

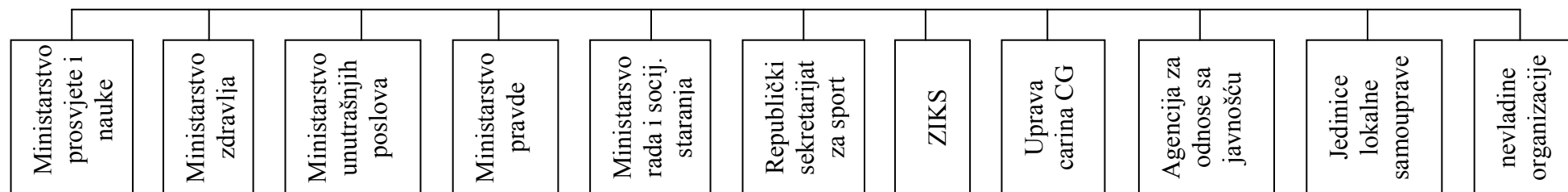
Aktivnosti navedene u prethodnom poglavlju realizovale bi se u okviru nadležnosti i saradnje svih navedenih ministarstava. Naravno, i na ovom nivou izrade Akcionog plana za prevenciju narkomanije, mogu se uočiti oblasti međusobno povezanih aktivnosti koje će biti realizovane u okvirima pojedinih programa. Navedena činjenica nameće potrebu za postojanjem jedinstvenog tijela, koje bi rukovalo realizacijom Plana, a koje bi imalo sledeće organizacione i koordinacione zadatke:

- organizacija i koordinacija aktivnosti u pojedinim programima;
- sinhronizacija aktivnosti na teritoriji cijele Republike;
- upravljanje ukupnim sredstvima obezbijeđenim za realizaciju Akcionog plana, kao i sredstvima obezbijeđenim kroz rad Fondacije;
- utvrđivanje godišnjih prioriteta u realizaciji;
- utvrđivanje dinamike i rokova realizacije;
- procjena postignutih rezultata.

Rukovodeću ulogu u realizaciji Akcionog plana, koja podrazumijeva obavljanje ovih zadataka, imao bi posebno formirani međuresorski tim (posebna komisija Vlade RCG), čijim radom bi rukovodio Predsjednik Vlade. Članove tima odrediće Predsjednik Vlade, a činili bi ga: ministri - predstavnici iz svih prethodno navedenih ministarstava, predstavnici Stručnog tima, koji je uradio Akcioni plan i Public Relation Agencije. Za konkretnu realizaciju planiranih aktivnosti bili bi zaduženi pojedinci ili radne grupe obrazovane u svakom od navedenih nosioca aktivnosti: ministarstva, jedinice lokalne samouprave, zavodi i direkcije, nevladine organizacije, PR Agencija, itd. Organizaciona struktura za realizaciju može se prikazati u obliku sljedeće šeme:

PREDSJEDNIK VLADE

**MEĐURESORSKI TIM
(KOMISIJA VLADE RCG)**

6.2. Obezbeđivanje sredstava

Akcioni plan je pisan u formi koja je prilagođena zahtjevima potencijalnih međunarodnih donatora i finansijskih organizacija. Zato ga je moguće kandidovati na nekoj od sljedećih donatorskih konferencija, ali isto tako i kod međunarodnih organizacija, koje imaju mandat za djelovanje u prevenciji i suzbijanju narkomanije i bolesti zavisnosti uopšte. Takođe, većina planiranih aktivnosti je koncipirana tako da pruža mogućnosti detaljnije razrade jednog ili više posebnih projekata, sa kojima je moguće konkurisati za manja sredstva kod potencijalnih donatora ili finansijskih institucija.

Na osnovu dosadašnjih iskustava članova Stručnog tima, koji je uradio Akcioni plan, obezbeđivanje potrebnih sredstava moguće je anticipirati u sljedećim izvorima i procentualnim okvirima:

- Budžet Vlade RCG — cca 35%;
- međunarodne finansijske organizacije i donatori — cca 40%;
- Fondacija za suzbijanje narkomanije — cca 10%;
- budžeti jedinica lokalne samouprave — cca 10%;
- sredstva obezbijeđena kroz programe partnerstva gradova Crne Gore sa gradovima Evrope i fondacija formiranih na nivou jedinica lokalne samouprave — cca 5%.

6.3. Očekivane prepreke efikasnoj realizaciji Akcionog plana

Prepreke i mogući problemi za efikasnu realizaciju Plana, mogu biti uzrokovani sljedećim razlozima:

- nedostatku obučeni kadrova i prostorno-tehničkih uslova u svim segmentima djelovanja;
- socijalno-ekonomskoj i krizi moralnih vrijednosti u društvu;

- nedostatku finansijskih sredstava;
- nedostatku holističkog pristupa u rješavanju ljudskih potreba i pretjeranom naglašavanju medicinskog aspekta bolesti zavisnosti;
- prodaji lijekova, koji se mogu koristiti kao psihoaktivne supstance, uzrokovana neodgovarajućom zakonskom regulativom, koja omogućava njihovu slobodnu prodaju u apotekama;
- nedovoljnoj socijalnoj mobilnosti građana u rješavanju aktuelnih društvenih problema i
- ilegalnom transporu raznih droga kao jednom od vidova organizovanog međunarodnog kriminala.

REZIME

Crna Gora se, tokom proteklih desetak godina, praktično po prvi put, suočila sa problemom narkomanije. Kompleksnost uzroka ove pojave zahtijeva sveobuhvatne, planske i istovremeno integrisane aktivnosti, jednom riječju - sistemski pristup. Iako su razmjere narkomanije manje nego u susjednim državama ili razvijenim evropskim zemljama, Crna Gora je potvrdila potrebu i iskazala spremnost da preduzme aktivne korake u rješavanju ovog problema, kroz do sada realizovane aktivnosti: projekat "Prevenција narkomanije u osnovnim školama u Crnoj Gori" i "Dugoročni plan i program suzbijanja bolesti zavisnosti u Crnoj Gori".

Akcionni plan za prevenciju narkomanije kod djece i omladine u Crnoj Gori nastao je na osnovu pomenutog Dugoročnog plana i programa suzbijanja bolesti zavisnosti. Plan se sastoji iz šest poglavlja:

U prvom je predstavljeno postojeće stanje, odnosno podaci koji se odnose na: rezultate istraživanja o razmjerama narkomanije, mogućnosti tretmana narkomanije, osnovne demografske pokazatelje i dosadašnje preventivne aktivnosti.

U drugom poglavlju izložena su osnovna strateška opredjeljenja bazirana na univerzalnim principima unapređenja zdravlja, tj. razvoj zdravih stilova života kod mladih ljudi i aktivnostima u različitim nivoima prevencije:

- primarna prevencija, čiji je zadatak da spriječi nastanak problema vezanih za uzimanje droge;
- sekundarna prevencija, čiji je zadatak što ranije otkrivanje osoba koje koriste drogu i njihovo liječenje i
- tercijalna prevencija, čiji je zadatak da ublaži negativne efekte nastale zbog upotrebe droga.

U trećem poglavlju predstavljani su osnovni principi izrade i implementacije Akcionog plana.

Četvrto poglavlje sadrži opšte i specifične ciljeve i ciljne grupe, kao i opšte definisane aktivnosti čijom realizacijom će se doći do ostvarenja postavljenih ciljeva. Osnovni cilj, koji se želi postići realizacijom Akcionog plana je suzbijanje problema narkomanije u Crnoj Gori i u njemu su sadržani svi dati opšti i specifični ciljevi.

U petom poglavlju izložene su prioritetne aktivnosti grupisane u sedam segmenta proisteklih iz nadležnosti pojedinih resora Vlade RCG, jedinica lokalne samouprave, kao i nevladinih organizacija. Segmenti se odnose na preventivno obrazovanje, zdravstvo, sprečavanje unošenja i distribucije droga, zakonodavstvo, socijalnu zaštitu, odnose sa javnošću i aktivnosti jedinica lokalne samouprave.

U šestom poglavlju dati su elementi održivosti Akcionog plana, organizaciona šema rukovođenja, ključni akteri u njegovoj realizaciji, mogući izvori i očekivane prepreke u realizaciji.

U Akcionom planu je data procjena sredstava za realizaciju svake od planiranih aktivnosti, u naredne 4 godine, u ukupnom iznosu od 5 009 000 €. Procentualno učešće planiranih sredstava u odnosu na ukupna, ukazuje:

1. na univerzalnim principima unapređenja zdravlja i primarnoj prevenciji planirane su uglavnom aktivnosti iz segmenata edukativnog obrazovanja, socijalne zaštite i odnosa sa javnošću – oko 27%
2. većina aktivnosti Ministarstva unutrašnjih poslova se takođe može uvrstiti u primarnu prevenciju – oko 19%;
3. za aktivnosti iz segmenta zakonodavstva - oko 5%;
4. realizacija aktivnosti u okviru jedinica lokalne samouprave - oko 14%.

Navedene strateške aktivnosti ukazuju da su unapređenje zdravlja i primarna prevencija fokus Akcionog plana (65% ukupno procijenjenih sredstava).

5. aktivnosti u sekundarnoj i tercijalnoj prevenciji, u odnosu na ukupno procijenjena sredstva učestvuju sa oko 35%.

Zbog komunikacije sa međunarodnim donatorima i finansijskim institucijama, Akcioni plan je potrebno prevesti na engleski jezik i pripremiti za Internet prezentaciju.